

Munich Personal RePEc Archive

Economic and legal aspects of the free economic zones in Bulgaria

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2003

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/112759/>
MPRA Paper No. 112759, posted 17 Apr 2022 04:36 UTC

Икономически и правни аспекти на свободните икономически зони в България

ст. ас. Ивайло Стайков
Нов български университет

1. Историческо развитие на правната уредба на свободните икономически зони в България

В края на 70-те години на XX век, в държавите с централно планирана икономическа система започва да се приема нормативна уредба и да се създават първите свободни икономически зони. Предвид особеностите на отделните страни и зоните, които се създават в тях имат различна специализация. Причините, поради които тогавашните държавни ръководители престъпват към изграждането на тези икономически образувания, са преди всичко икономически. Вече е осъзнато изчерпването на възможностите на господстващия десетилетия наред модел на преимуществено екстензивно икономическо развитие, ограничеността на традиционния механизъм на свърхцентрализирано административно управление на стопанския живот, изоставането на националната икономика в сравнение със световните икономически процеси поради затворения ѝ в много аспекти характер, необходимостта от бързи и ефективни стопански реформи. Изграждането на свободни икономически зони се възприема като важна съставна част от един по-цялостен и мащабен процес на реформиране и отваряне на националните икономики.

Българското държавно ръководство също пристъпва към създаването на първите свободни икономически зони в нашата страна. Още тогава беше правилна оценката за наличието на благоприятни предпоставки за изграждането и бъдещото функциониране на свободните зони, като друг е въпросът доколко проектите намериха адекватна икономическа реализация. Необходимо е тези предпоставки да се посочат отново, най-вече по повод бъдещото създаване на една нова по съдържание и философия национална стратегия за свободни икономически зони. Без претенциите за изчерпателност те са:

- много удобното географско и политическо положение на страната като кръстопът на международните търговски пътища. България е пресечна точка на двете пътно-транспортни и суровинно-ресурсни тангенти на Черно море: Лондон-Западна Европа-България-Мала Азия-Индия и Урал-Русия-България-Албания-Италия-Северна Африка. От особено значение е също

така концентрирането на четири трансевропейски транспортни коридора върху територията на нашата страна;

- възможността да се използват евтините транспортни магистрали по река Дунав и Черно море, както и наличието на добре изградени големи речни и особено морски пристанища;

- наличие на изградена промишлена и транспортна инфраструктура (летища, магистрали, газопроводи, нефтопроводи и електропроводи и т. н.), която лесно може да се модернизира с цел повишаване на нейната международна конкурентноспособност;

- определени постижения в някои отрасли на промишлеността като електроника, фармацевтика и други, които производства могат чувствително да повишат националното участие в продукцията на зоните и да съдействат за преодоляването на техния анклавен характер;

- наличието на немалък контингент от обучена и евтина в международен план работна сила;

- осигуреност на страната с богати туристически ресурси и немалък опит в туристическия бизнес. За пълноценното им използване и по-нататъшно развитие обаче са необходими нови инвестиции, съвременен маркетинг и мениджмънт, което може да се осъществи чрез свободни туристически зони, в които се развиват услугите както на традиционния, така и на селски, религиозен и т. н. туризъм.

Юридическата основа за създаването на свободни икономически зони на територията на нашата страна стана Указ № 2242 за свободните безмитни зони от 14 юли 1987 година (Обн., ДВ, бр. 55 от 1987 г.), Този нормативен акт влезе в сила само две години преди началото на смяната на икономическата система в страната – време, крайно недостатъчно, за да се реализират заложените в него цели и намерения. През годините на прехода от планово-централизирана към пазарна икономика той е претърпял няколко изменения и допълнения, които обаче бяха в отрицателна посока: постепенно ликвидиране на данъчни преференции, ограничаване на възможностите за привличане на експортноориентирани производства, невъвеждане на нови адекватни на икономическите реалности правни положения. В резултат на това се достигна до драстично разминаване на практическите потребности и нормативните условия, които ги регламентираха.

През 1998 година беше приет **нов Закон за митниците** (Обн., ДВ, бр. 15/1998 г., изм. и доп.), който в чл. 166-179 също дава правна уредба на свободните зони. Указ № 2242 възприе термина “свободна безмитна зона”, докато Законът за митниците (ЗМ) борави с термина “свободна зона”, без да се променя по същество съдържанието на понятието, т. е. промяната има само лингвистично значение. Зоните в България са замислени като свободни промишлени зони, синоним на които е свободната безмитна зона. Досегашното им развитие оправда названието, но не и замисъла им. В

зоните се извършват предимно търговски и складови дейности. Известно изключение в това отношение правят свободните зони в Пловдив и Русе. Това разминаване се задълбочи и с последващите промени в указа, стимулиращи чисто търговските операции и затрудняващи производствената дейност в свободните зони.

Законът за митниците регламентира и т. нар. свободни складове, което е новост в нашето финансово и митническо законодателство. Складовете по своя правен режим се приравняват към зоните, като разликата е главно в мащаба, а също и във възможностите за функциониране. Свободните складове са с по-малка площ, те не могат да имат обема, начина на ограждане и по-големите икономико-правни възможности на зоните.

Към нормативната уредба на тази правна и икономическа категория следва да се посочат и **подзаконовите нормативни актове**: Правилник за прилагане на Закона за митниците (Обн., ДВ, бр. 149/1998 г., изм. и доп.) – чл. 620-653; Правилник за прилагане на Указ № 2242 (Обн., ДВ, бр. 86/1987 г., изм. и доп.) – ППУСБЗ и Правилниците за управлението и стопанисването на шестте създадени свободни безмитни зони, приети с Постановления на Министерския съвет в края на 80-те години на ХХ век.

В чл. 166 от Закона за митниците е дадена **легална дефиниция** на понятията “свободните зони и свободните складове”. Те са определени като “обособени части от митническата територия на Република България или помещения върху нея, в които:

1. чуждестранните стоки за целите на митническото облагане и на мерките на търговската политика при внос се считат за намиращи се извън митническата територия на Република България, ако не са поставени под режим внос или под друг митнически режим и не са употребявани или изразходвани в нарушение на митническите разпоредби;

2. местните стоки могат да ползват мерките, прилагани при износ на стоки, ако това е разпоредено в друг закон или в акт на Министерския съвет”.

За по-пълното осмисляне на тази дефиниция следва да се има предвид и разпоредбата на чл. 621 от Правилника за прилагане на ЗМ, съгласно която “когато нормативен акт предвижда, че мерките на търговската политика се прилагат:

1. за внос на стоки, тези мерки не се прилагат нито при внасяне на стоките в свободна зона или свободен склад, нито за времето на престоя им там;

2. за въвеждане на стоки на митническата територия на страната, тези мерки се прилагат при внасянето на чуждестранни стоки в свободна зона или в свободен склад;

3. за износ на стоки, тези мерки се прилагат, когато местни стоки се изнасят от митническата територия на страната, след като са били внесени

в свободна зона или в свободен склад. Тези стоки се намират под митнически надзор”.

Указ № 2242 в целевата правна норма на чл. 2, ал. 1 посочва и **целта**, за която се изграждат свободните зони: за насърчаване на стопанската инициатива при производството на стоки, извършване на услуги, търговски и други дейности, необходими за разнообразяване и увеличаване на износа. На свой ред чл. 13, ал. 1 от указа също посочва, че в свободните зони се насърчава производствената, търговската и друга стопанска дейност за износ. Въпреки, че това повторение е проява на недобра юридическа техника, то недвусмислено говори за **протекционистичния характер на нормативния акт**. От икономическа гледна точка следва да се отбележи, че така формулираната обща цел не е декомпозирана в по-конкретни задачи. Измененията, които са направени досега в Указ № 2242, постепенно обезмислиха целта и мисията на свободните зони като инструмент за привличане на чуждестранните капитали и за насърчаване на експортното производство, от което българската икономика търпи сериозни загуби. До този извод води изменението на указа от началото на 1996 година (Обн., ДВ, бр. 26/1996 г.), с което се отмени освобождаването от мита, такси, акцизи и данъци на алкохолните напитки и тютюневите изделия, обект на сделки в зоните. Замислена като форма на борба със спекулата, тази корекция е прецедент от международен мащаб, който създава несигурност у инвеститорите и отклонява от България потока на чуждестранните инвестиции. Тя демонстрира и една дълбоко погрешна представа за същността, ролята и икономическите цели на свободните икономически зони.

Свободната зона се създава по реда на Указ № 2242 и се управлява по реда на правилниците за управление и стопанисване на свободните безмитни зони, които са създадени у нас – шест на брой, в градовете Видин, Русе, Бургас, Пловдив, Свиленград и Драгоман. Свободните зони се създават от Министерския съвет по инициатива на държавни органи или заинтересувани самоуправляващи се стопански организации. С акта на Министерския съвет се определят местоположението и границите на зоната, утвърждава се нейният статут и се образува предприятието, което ще организира изграждането и ще извършва стопанисването ѝ (чл. 8, ал. 1 и 2 от Указ № 2242 и чл. 7 от ППУСБЗ). Необходимо е да се отбележи, че предвидения от закона ред за създаване на свободните зони не е най-подходящия и не е адекватен на новото икономическо развитие на страната. Инициативата на централната държавна администрация и на отделни стопански структури е необходима, но не е достатъчна, ако няма заинтересованост у съответните териториални общности, които ще осигуряват зоните с работна сила, инфраструктурни услуги и т. н. **De lege ferenda** в тази насока са наложителни съществени законови изменения и допълнения и те ще бъдат в унисон с процеса на децентрализация на

вземане на управленски решения в областта на икономиката. Въпросът всъщност е по-общ и принципен и се отнася до ролята и участието на държавата в управлението, насърчаването и контрола на дейността в свободните зони.

Създаването на територията на зоните предприятия, сдружения и банки се регистрират в администрацията на зоната (чл. 12 от Указ № 2242). Анализирайки административно-правните процедури за регистрация на зоните, е необходимо да се подчертае, че са недостатъчно регламентирани. Липсват ясни процедури и правила за получаване на разрешение и сключване на договори между дружеството, стопанисващо зоната и клиентите ѝ. Това създава определена несигурност и неяснота у потенциалните инвеститори относно времето за осъществяване на административните процедури и условията за настаняване и работа в зоната. В такава ситуация е реална опасността от различна интерпретация на процедурите и критериите по регистрацията на предприятията, стопанисващи зоните. Този извод не се разколебава от факта, че в ЗМ и ППЗМ е дадена правна уредба на разрешенията за извършване на стопанска дейност в зоните, тъй като макар и близки, това са различни правни аспекти от дейността на търговците в свободните зони.

Относно териториалната локализация на зоните, следва да се има предвид текстът на чл. 4 от Указ № 2242, съгласно който, зони могат да се създават в морски или речни пристанища, международни летища, транспортно-спедиционни центрове, по основни транспортни магистрали, както и в отделни промишлени и други стопански райони. В областта на туристическите услуги зони могат да бъдат създавани и в други части на страната. За в бъдеще при създаването на нови зони следва да се отчитат не само природните и инфраструктурни дадености, но и възможностите за пълноценно използване потенциала на съществуващите промишлени и селскостопански производства, обезпечеността с работна сила и квалифицирани кадри, перспективата за привличане на нови технологии и чужд управленски опит, възможностите за акумулиране на чужди инвестиции и валутни постъпления.

Съгласно чл. 167, ал. 1 от ЗМ, свободните зони трябва да бъдат оградени и да имат строго определени входни и изходни контролно-пропускателни пунктове. Границите, входните и изходните контролно-пропускателни пунктове на свободните зони и помещенията на свободните складове трябва: 1.) да осигуряват наблюдението от митническите органи извън свободната зона или свободния склад и 2.) да изключват възможност за неправомерно изнасяне на стоки от свободната зона или свободния склад. Територията, която се намира непосредствено извън границите на свободните зони и свободните складове, трябва да е разположена така, че да осигурява необходимото наблюдение от митническите органи с оглед на митническия надзор и контрол (чл. 622 от

ППЗМ). Извършването на ново строителство в свободната зона се съгласува с митническите органи относно възможностите за осъществяване на митнически контрол и надзор (чл. 167, ал. 2 от ЗМ).

Производството на стоки, извършването на услуги, търговски и други дейности в зоната могат да се осъществяват от чуждестранни юридически и физически лица. Тези дейности могат да се осъществяват и от български самоуправляващи се стопански организации чрез сдружаване с чуждестранни юридически и физически лица (чл. 2, ал. 2 от Указ № 2242 и чл. 3 от ППУСБЗ). Тази нормативна постановка въвежда дискриминация спрямо българските фирми, изградена изцяло с национален капитал и противоречи на прогласения в чл. 19 от Конституцията на Република България от 1991 година принцип за равнопоставеност на стопанските субекти. Подобен дискриминационен подход в третирането на националните търговски субекти противоречи на обичайната международна практика и на законодателната уредба в тази област по света. Този **правен архаизъм** не само не стимулира достатъчно предприемаческата зейност в зоните, но и пренасочва българските производители към свободните зони на съседните страни и в крайна сметка не се постига фиксираната в указа основна икономическа цел. При създаването на новата правна уредба на тази материя, законодателят следва да предвиди равнопоставени условия за извършване на стопанска дейност в икономическите зони от всички търговско-правни субекти, независимо от тяхната националност.

В свободните зони са разрешени всякакви дейности от промишлен или търговски характер, както и извършването на услуги, при спазване на съответните разпоредби на ЗМ. Това могат да бъдат товаро-разтоварни и складови дейности, транспортни операции и допълнителна обработка на необмитени стоки, предназначени за износ (разфасоване, маркиране, опаковане, сортиране и други), посредническа, представителна, рекламна и т. н. дейности. Продължителността на престоят на стоките в зоната не е ограничена със срок (чл. 171, ал. 1 от ЗМ). С императивна норма в свободните зони се забранява упражняване на търговия на дребно (чл. 631, ал. 1 от ППЗМ). Изрично е предвидена възможността в свободните зони да се извършват банкови, кредитни, лизингови и други финансови операции, застраховане и презастраховане. Тяхното законосъобразно извършване и подчинено на **разрешителен (лицензионен) правен режим**. За упражняването на тези дейности митническите органи се уведомяват предварително, което се извършва под формата на искане за одобряване на материалната отчетност – чл. 172, ал. 1 от ЗМ и чл. 625 от ППЗМ. Искането за одобрението се подава писмено до митницата, в чийто район се намира свободната зона. В искането се отразява каква дейност(и) ще се развиват на територията на зоната. То трябва да включва подробно описание на водената или предвижданата материална отчетност, вида и

митническият статут на стоките, за които се отнася тази дейност, при необходимост и митническият режим, под който ще бъде извършвана, както и друга информация, необходима на митническите органи за осигуряване правилното прилагане на разпоредбите за свободните зони. Съгласно чл. 627, ал. 2 и 3 от ППЗМ, одобрението се издава на лице, което е осигурило необходимите условия за прилагане на разпоредбите за свободните зони. Митническите органи могат да откажат издаването на одобрение на лице, за което съществуват данни, уличаващи го в неспазване на нормативните актове. Одобрението на материалната отчетност се издава писмено от митницата, в чийто район се намира свободната зона, като задължително се отбелязва дата и се полага подпис. Лицето, подало искането, се уведомява за одобрението. Митническите органи имат право да поставят допълнителни условия по издаденото от тях одобрение с оглед на митническия надзор. Митническите органи имат право да изменят или отменят одобрението в случаите, когато е ограничено или забранено упражняването на дейности в свободната зона. Митническите органи задължително отменят одобрението, когато установят нееднократно изчезване на стоки в нарушение на нормативните разпоредби. След отменянето на одобрението дейностите, за които се е водила материалната отчетност, не могат да се извършват повече в свободната зона (чл. 628-630 от ППЗМ). Митническите органи имат право да забранят или ограничат някои от дейностите, които ще се осъществяват в зоната в зависимост от: 1.) естеството на стоките – предмет на тези дейности и 2.) нуждите на митническия надзор. По отношение на втория критерий е необходимо да се подчертае неговия бланкетен характер, което дава на митническите органи голяма и по същество трудно контролирана откъм законосъобразност дискреционна власт. Подобно законодателно разрешение не е в унисон с европейските стандарти и с принципите на пазарна икономика, освободена от прекомерната държавна намеса. Митническите органи имат право да забранят упражняването на дейност в свободните зони на лица, които не спазват разпоредбите на този закон (чл. 172 от ЗМ). Тези забрани се налагат с индивидуален административен акт на директора на дирекция “Митници”.

Важна гаранция за чуждестранните инвеститори е разпоредбата на чл. 6 от Указ № 2242, в която е записано, че имуществото на чуждестранните физически и юридически лица в зоните не подлежи на изземване или конфискация по административен ред. Недостатък на правната уредба в това направление е липсата на специална гаранция за защитата на интелектуалната собственост и на технологиите като основен фактор на съвременната конкурентна борба. Световният опит ни учи, че системата за закрила на интелектуалната собственост на чуждия инвеститор е важен и първостепенен ориентир при неговата инвестиционна, търговска и производствена задгранична дейност.

Нормативна промяна в тази насока е наложителна и тя следва да намери място в бъдещата законодателна политика по отношение на свободните зони.

2. Изводи от досегашния български опит

Относително краткият период, изтекъл след създаването на първите свободни зони у нас, е напълно достатъчен, за да може да се направи един критичен и всеобхватен анализ на дейността им и да очертаят проблемните области при функционирането им. Освен вече посоченото по-горе е нужно да се обърне специално внимание на някои въпроси, като посочването на досегашните слабости е с единствената цел за в бъдеще да се усъвършенства дейността и повишат икономическите резултати на зоните.

На първо място, като вече се посочи, юридическата уредба на зоните в много свои аспекти е безнадеждно остаряла, икономически неадекватна, разпръсната в различни по ранг и приемани в различно време нормативни актове, липса на правна съгласуваност между отделни разпоредби. Самият факт, че действащата нормативна уредба се съдържа в нормативен акт с наименование "указ" сам по себе си е достатъчен, за да обоснове приемането на нова по съдържание и предназначение правна уредба. С течение на годините не само не се разви системата от привилегии за чуждите инвеститори в съответствие със световната практика, но и поетапно започнаха да отпадат редица финансови и административни преференции, което води до отлив от навлизане и задържане за дълго време на чуждите инвестиции.

Потвърди се нецелесъобразността на паралелното съществуване на специално административно управление на зоните, при условие че се създава стопанско предприятие, което ги организира и стопанисва. Наличието на подобен род паралелни структури води до дублирането на функции и ненужно увеличава разходите за функционирането на зоните. В бъдеще е необходимо да се въведе чисто пазарен механизъм на пребиваване и функциониране на зоните, като за държавата остане само въпросът да регламентира дейността в зоните и да упражнява ефективен административен контрол в тях.

Световната практика показва, че вече е налице един оформен специфичен международен пазар на зоните, който функционира в условията на ожесточена конкуренция между приемащите страни. Тази конкурентна борба доведе и до определена международна унификация на основните условия при създаването и функционирането на зоните. Едно от тези условия е и правната уредба на трудовите и осигурителните отношения между опериращите в зоните стопански субекти и местната работна сила. По действащото сега законодателство тези важни въпроси

са недостатъчно регламентирани и това е спънка пред избора на чуждите инвеститори да предпочетат зоните в нашата страна, пред тези в съседните страни или в други части на света. Отсъства какъвто и да е регламент относно наемането на чуждестранни работници, съотношението между български и чужди граждани, работещи в зоната, както и относно тяхната квалификация и професионално равнище и развитие. При бъдеща новелизация на нормативната база е удачно да се възприеме опита на Израел, в чието законодателство е предвидено, че броят на наетите на работа в зоната чужденци не може да надвишава 3 % от общия брой наети лица от един работодател, като това е важна мярка за насърчаване на местната трудова заетост. При това чужденците могат да се наемат само в управленската сфера и при обучението на персонала, като така се цели насърчаването на трансфера на управленски опит и производствени практики. При създаването на бъдещата правна уредба на пазара на труда в свободните зони трябва да се намери необходимия баланс между чисто пазарни механизми и закрилните норми за наемането на работна сила, като се рецепират водещи образци от чуждото законодателство.

Съществуващата нормативна уредба не дефинира ясни изисквания към бъдещите инвеститори относно технологичното равнище на производството. Известно е, че редица чуждестранни инвеститори разглеждат участието си в свободните икономически зони като начин за проникване на определен пазар и се отнасят отрицателно към съвместните производствени проекти, като така избягват създаването на потенциални конкуренти. В свободните зони често се организират елементарни, нискотехнологични производства, които не са наукоемки, а изискват само нискоквалифицирана работна сила. Предвид наличието в България на немалък научно-технологичен потенциал и реална перспектива за изграждане в близко бъдеще на високотехнологични по тип свободни зони, е необходимо действащата правна уредба в тази област да се преразгледа и допълни с оглед превръщането на вече изградените и бъдещите зони в центрове на високотехнологични експортни производства.

Основен мотив пред чуждестранните инвеститори да навлезят в една или друга зона (респ. да не организират там свое производство или търговска дейност) е наличието или липсата на преференции – данъчни, митнически, кредитни и други. Отпадането на много преференции за свободните зони през последните десет години доведе до невъзможност в нашата икономика да се влее свеж чужд капитал, управленски опит, нови технологии. Това следва да се отчете като недалновидна държавна политика в тази икономическа сфера, което рефлектира крайно неблагоприятно върху целия процес на трансформиране на националната икономика и забавяне на края на преходния период. Не се отчете фактът, че свободните зони и предоставените в тях преференции имат смисъл и

значение за икономическия просперитет в една по-дългосрочна перспектива. В теорията на международните икономически отоншения, се счита, че приемащата страна се отказва от някои свои незабавни финансови изгоди с оглед постигане на дългосрочни стратемически цели и че вероятно пропуснатите моментни ползи са нищо в сравнение с получаваните в бъдеще икономически изгоди. В тази връзка следва да се обърне внимание и на един друг проблем – липсата на необходима яснота за размера на наемите и тарифите, събирани за различните услуги на територията на зоните, както и за някои проблеми на финансовия, валутния и данъчния контрол. Опитът на страните, постигнали съществени успехи в развитието на свободните си зони, показва, че **оперативността и определеността** са важни конкурентни фактори, които обуславят интереса на стопанските агенти от организирането на дейност в различните зони.

Световната практика е показала, че един от основните фактори, определящи атрактивността на една свободна зона за чуждестранния инвеститор се определя от предоставения режим за придобиване право на собственост или ограничени вещни права върху земя и други недвижими имоти на територията на зоната. По силата на чл. 22 от Конституцията на Република България, чужденците не могат да придобиват право на собственост върху земя, освен по пътя на наследяването, а вещни права върху недвижими имоти могат да се придобиват само по реда на специални закони. Това е сериозно препятствие пред много инвеститори от чужбина, защото не се вписва в техните дългосрочни икономически интереси. Именно насърчаването на чуждестранните инвестиции е в основата на общественения дебат, който вече се води, за една належаща и скорошна конституционна промяна на този текст.

В заключение е необходимо да се отбележи, че нормативната уредба на свободните зони у нас се нуждае от цялостно преработване, за да: отрази променените социално-икономически условия в страната; гарантира сигурност и стабилност на вътрешните и чужди инвеститори; определи мястото, ролята и задълженията на държавата към свободните зони; дефинира мястото и ролята на свободните зони в цялостната икономическа политика на държавата и да се създадат условия за изграждане и развитие на по-прогресивни типове свободни зони.

3. Стратегия за изграждане на свободните зони в България

Незадоволителните резултати от създадените в България свободни зони до голяма степен се дължи на липсата на цялостна национална стратегия за изграждането им. Подобна стратегия следва да бъде съставна част от единната дългосрочна икономическа стратегия на страната и да се съчетава органично с останалите части на тази стратегия. Отсъствието през последните петнадесет години на подобна дългосрочна

стратегия за икономическото развитие на страната затруднява изграждането на нейната подсистема – концепцията за създаването и функционирането на свободните икономически зони. Стратегията трябва да се базира на виждането, че зоните в България ще се използват като инструмент за структурна адаптация на националната икономика към пазарните условия чрез привличането на чужд капитал, съвременни технологии, управленски опит и ноу-хау. Успешното създаване и реализиране на стратегията е предпоставено от максималното отразяване и използване на натрупания богат чуждестранен опит – както положителен, така и отрицателен, без разбира се да се стига до механично трансформиране и налагане на практики, които са несъвместими със специфичните български икономически, социални, политически, народопсихологически традиции и фактори.

Съществен недостатък на действащата практика на създаването на свободните зони у нас са недостатъчно задълбочените и нереалистични предварителни проучвания и технико-икономически обосновки, предшестващи решенията за учредяване на една или друга зона. Няма създадена комплексна методика за предварителни проучвания и технико-икономическа обосновка на подобни управленски решения. Една свободна икономическа зона е **дългосрочен инвестиционен проект**, свързан с авансирането на значителни инвестиционни ресурси от приемащата страна. Този проект ще бъде икономически ефективен само ако е достигнато определено равнище на чуждестранната инвестиционна, производствена, търговска и т. н. активност в изградената зона. В България зоните се изградиха без да са направени задълбочени предварителни проучвания на интересите на чуждестранните предприемачи и договорно закрепване на постигнатите споразумения за бъдещо сътрудничество. Не се отчитат такива икономически показатели като: очакван валутно-финансов резултат; въздействието на функциониращите в близост до нашата страна други свободни зони; взаимодействието на предприятията от зоната и от вътрешността на страната; да се локализира териториално зоната по най-подходящия начин; да се определи съвсем точно нейния тип и перспективите за развитието ѝ и други. Като следствие от всичко казано се стигна до твърде голямо несъответствие между надежди и реални резултати.

В основата на новата национална стратегия за свободните икономически зони следва да залегнат **две основни стратегически цели**:

- 1.) осъществяване на експортноориентирани производства;
- 2.) създаване на максимално благоприятни условия за привличане и използване на чуждестранни и собствени научно-технологически продукти.

Стратегията трябва да е подчинена и на една **обща концепция**, която да включва необходимите дейности, които следва да бъдат предприети за изграждането и развитието на свободните зони в България:

3 необходими политически и икономически условия за развитие на зоните;

3 добре планиран подход за локализиране и избор на типа свободна зона;

3 териториална организация и ефективно администриране дейността на зоната;

3 участието на държавата в изграждането и управлението на зоната, без да се стига до познатото бюрократизиране и крайно централизиране;

3 нова и модерна нормативна уредба на функционирането на свободните икономически зони.

За реализацията на посочените стратегически цели е необходимо да се създадат условия, при наличието на които свободните зони биха постигнали и редица **конкретни задачи**. Без претенции за изчерпателност и най-добра градация по важност, следва да се посочат някои от тях:

- ✓ осигуряване проток на чуждестранни инвестиции, което ще доведе до увеличаване фондът за натрупване;

- ✓ увеличаване на валутните приходи на страната чрез активизиране на износа на стоки и услуги, което ще има за благоприятна последица уравнивяването на платежния баланс на страната и ще предостави ресурс за погасяване на натрупания голям външен дълг;

- ✓ насищане на националния пазар с високакачествени и разнообразни стоки, произвеждани в зоната;

- ✓ привличане на чуждестранни модерни технологии, производствено-технически и организационно-управленски опит, което наред с другото ще доведе и до разширяване на международните контакти на страната;

- ✓ специализация и усъвършенстване на производствената структура, както и изграждане на нова производствена и обществена инфраструктура;

- ✓ активизиране и насърчаване на участието на малкия и средния бизнес в международния стокообмен, което ще съответства на предоставените привилегии на многонационалните предприятия;

- ✓ осигуряване на допълнителни работни места, нарастване на броя на заетите, повишаване на работната заплата и потреблението, което на свой ред ще спомогне за преодоляването на изключително острия проблем с високия ръст на безработицата в нашата страна;

- ✓ ускоряване развитието на такъв приоритетен и структуроопределящ за националната ни икономика отрасъл като туризма. Това от друга страна ще допринесе за създаването на материални предпоставки за развитие на свързаните с него стопански дейности – земеделие, животновъдство, хранително-вкусова промишленост,

обществено хранене, здравеопазване, строителство, транспорт и всички видове битови и инфраструктурни услуги.

4. Заключение

Към днешна дата в Република България функционират шест свободни икономически зони, създадени преди близо петнадесет години. Досегашните резултати от тяхната дейност са твърде незадоволителни. Причините за това се коренят в слабостите на правната уредба, отсъствие на конструктивна концептуална основа, недобър мениджмънт на зоните, непоследователност при прилагането на общите принципи на пазарната икономика и принципите на функциониране на свободните зони в частност, общонационални икономически проблеми, състоянието на политически преход в страната, свързан с изострена политическа борба и неадекватни политически решения в ущърб на икономическите реалности.

Важна пречка пред по-нататъшното успешно развитие на свободните зони у нас е липсата на цялостна национална стратегия за изграждането и функционирането им, която да бъде неразделна интегрална част от единната икономическа стратегия на страната. При разработването на подобна стратегия е задължително в нея да се включи и една комплексна методика за предварителни проучвания и технико-икономическа обосновка за учредяване на свободните зони, свързана с локализацията на зоните, тяхната специализация и целева насоченост, системата от привилегии за инвеститорите, начина на управление и контакти с другите стопански и нестопански субекти в държавата. Необходимо е нормотворческите органи да се ангажират с приемането на една по-модерна правна уредба, която да отговаря на новите икономически предизвикателства в световен и регионален мащаб. Загърбвайки политическите пристрастия и наложените икономически предрасъдъци, следва да се обърне внимание на световния позитивен опит и водещите чужди образци на свободни икономически зони, както и да се използват немалкото теоретични приноси на българската икономическа мисъл по този въпрос.

Несъмнено е, че свободните зони в нашата страна имат бъдеще, за което говори фактът, че те са включени като приоритет в икономическите програми на българските политически партии, както и че са постоянно предмет на теоретически и практически изследвания. Предлагани са проекти цялата територия на България да се превърне в свободна икономическа зона. Реалистичността на подобна идея е спорна, но основното е стремежът за икономически просперитет на държавата и нацията. В заключение може да се отбележи, че потенциалът на свободните икономически зони като форма на стопанска дейност с многократно доказани в света преимущества, у нас не е достатъчно използван. Предстои немалка по обем и съдържание концептуална и

практическа работа за по-ефективното използване на свободните зони в икономиката на нашата страна.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Живкова, С., И. Петкова. Българските свободни безмитни зони. - сп. Икономика, 1990, № 3.
2. Ботев, Ю. Свободните безмитни зони у нас. – сп. Международни отношения, 1990, № 5.
3. Бонев, В. Свободните безмитни зони в НРБ. – сп. Икономическа мисъл, 1988, № 12.
4. Маринов, В. Свободните икономически зони. София: УИ „Стопанство“, 1992.
5. Менчева, Л. Свободните икономически зони. – сп. Външна търговия, 1995, № 9-10.
6. Казаков, Й. Свободната безмитна зона Русе увеличава своя оборот. – сп. Външна търговия, 1995, № 9-10.
7. Скрипка, В. Свободна безмитна зона – Бургас. – сп. Външна търговия, 1996, № 2.
8. Натов, Н. Право на чуждестранните инвестиции. София: Издателство „Сиела“, 1997.
9. Тадаръков, Д. България – свободна икономическа зона. – сп. Външна търговия, 1996, № 6.
10. Димова, Р. Международни икономически отношения. София: УИ „Стопанство“, 1997.
11. Янкулов, Я. Свободни икономически и ошфорни зони. София: Издателство „Тракия-М“, 1999.
12. Анализ на алтернативите, проблемите и перспективите за разрастване на дейността на безмитните зони в България, разработка на Икономическия институт на БАН, 1994.